

dament, ço és a saber: una casa escura e jague en sobines dretament, e quart se de moure» (p. xxxj); c. 1375, *Hist. Troy.*: «e sobreuinent la ombra de la nit, tots se guarniren de lurs armes e se'n vengren vers la Ciutat de Troya fort *quedament* e secreta» (ed. Miquel i Planas, p. 305); Aus. March «E d'açò-m planch - e *quedament* treball, / e dins mi plor - e calle com a mut» (xvii.9); *Tirant* «Tirant --- manà fer vela, e eixiren totes les fustes del port molt *quedament* e sens remor deguna» (ed. NCL. v, 145.26)].

Aquedar (escrit algun cop *acadar*), ant. tr. 'aquietar', prové del ll. tardà QUIETARE 'aquietar, fer callar', igual que el cast. *quedar*, port. *quedar* 'estar quiet', 'romandre', it. *chetare* 'aquietar, calmar, fer callar':⁵ Jaume I «E quan hoiren aquesta bona paraula que jo-ls deya, *acadaren-se*, e tolgueren-se de la malea que havien començada. Però no asseguram tant als bisbes --- que ja gosassen exir de la Almudayna per tot aquel dia en tro que-l poble fos *aquedat*, que-ls dixem que --- puyd dariem lur part. E la nuyt, quan lo poble fo *aquedat*, éls se-n anaren cascú a lur casa» (*Cròn.*, cap. 91, Col. Pop. Barc., II, 94, 96); figura a més en el fragment de *Tristan de Leonis* (S. XIV): «E la donzella --- vench --- ab l'infant que tenia en son bras e avia-li mesa la sua mamella e-l queix per ço que no ploràs car no'l podia *aquadar* per la fam <que> avia» (*EstRom.* II, 293), en Alcoati (ms. S. XIV): «E si no hix <ço que és en l'ull> gir hom l'uyl suau e *aquet-lo* de moure tro en altre dia» (p. xliiij), en un altre passatge usa *requedar* 'reposar, calmar' (infra) i també en Eiximenis: «Diu lo proverbi antich: A lengua desfrenada / Ten-li a prop morrada; / E si ayxí no s'*accada*, / Percut-la ab bastonada» (*Dones*, ed. Naccarato, I, p. 220), amb variants de ms. *aqueda* i *acada*. Notem que en sentits semblants *aquedarse* s'usava en cast. antic: 'adormir-se'⁵ en Berceo, *Mil.*, 730, «posarse y sosegarse», «callarse» en jud-esp. de Constantinopla i Ferrara (Gaspar Remiro, *BRAE* III, 501), *aquedado* 'adormit' en Berceo, *S. Dom.*, 377.

Com que *aquedar-se* 'estar-se quiet, estar sense moure's' valia tant com 'estar aturat', d'aquí es podia passar fàcilment, en ús intransitiu, a 'aturar (de fer alguna cosa)', 'deixar de, cessar de': és el sentit que trobem, però ja en la forma de *quedar*, en el *TbPu.* (1575), on al capítol «Les parts del dia y de la nit», OPou posa: «La mitja nit, ---; Lo cant primer dels galls: Gallicinium; Quant *quedan*: Conticininium» (p. 334), és a dir, doncs, «quan els galls deixen de cantar», significat que trobem també en la cançó popular: «l'esquena 'm podeu trençà - més lo cor no, / que no *quedarà* d'aymà - mon seruidó» (MilàF, *Romancerillo*, 1882, 221.21), «ella's diu Maria Enrica / Tota la seva bellesa - no vuy *quedà* d'esplicà» (ib., 386.3); «N'eren trenta presos / Tancats dins la presó / Tots canten i s'alegren / Dictant una cançó. / La reina se'ls escolta / Des del seu balcò. / Els presos se'n talaïen / Reculen la cançó. / —Canteu, canteu, els presos, / No *quedeu* per mi, no!» (cançó cantada per l'àvia paterna de JCor., recollida pel seu pare).

Quedar amb valor de 'deixar, abandonar' apareix a

més en l'obra de R. Arabia, sobre *Folkl.* de Tortosa i Rib. d'Ebre, p. 173. De la mateixa accepció de 'aturar' en són reflexos *quedar de pedra* 'aturadit, admirat, encantat', *quedar amb ses mans buides* 'sense res del que en tenia o esperava tenir' (A. Ferrer Guinart, *Rond. de Men.*, p. 225); *quedar en es tir* (un animal) 'quedar mort', fig. 'quedar completament inutilitzat, impotent' (Mall., Men., *AlcM*). Altrament, el significat de 'calmar-se el vent, l'oneig' que dona el *DFa.* (s. v. *quedar*) és la continuació directa de 'aquietar-se', i l'acc. de 'fer una quedada en el joc de billar' pot ser també el reflex de *quedar* 'aturar-se (la bola)'.⁶

A més, l'antic *quedar* 'aquietar' ha continuat a Mall. en el sentit de 'fer el darrer toc o senyal amb les campanes de les esglésies a l'anar a començar l'ofici': «ara *queden* l'ofici», «sents l'ofici que *quedat*?» (*DAG.*) i ja documentat l'any 1759 (*AlcM*), que cita, a més, aquest exemple de la revista «L'Ignorància»: «Ja ha una estoneta que han *quedat* y voldria ésser a temps an es sermó». El punt de partida en aquest desenvolupament degué ser 'deixar de tocar la campana (amb l'últim toc)'.⁷

Tot això ens prova l'autenticitat de *quedar* en català com ja ho havia endevinat Mn. AMAlcover (*BDLC* xi, 1920, 239-40).⁷ Sembla clar, a més, que el mot català ja havia arribat semànticament a la idea de 'romandre, restar' com el cast. *quedar* (allí ben d'hora) en certs contextos; però el pas decisiu a aquesta idea va rebre molt probablement una empenta forta del mot castellà durant l'època en què aquesta llengua començà d'influir en el català per raons ben conegudes per tothom. De fet, el primer exemple que en tenim és de l'any 1594, en l'*Hist. de Sòller* II, 132: «Tot lo que convedrà fer per defensar la present vila acirca que no *quet* del tot desemparada» (*AlcM* s. v. *acirca*); el trobem també en la traducció catalana (S. XVIII) d'una carta de població de 1051 en llatí: «retenint-se dits donadors per ells y per sos successors la mitat del delme dels fruits que eixirien de dita terra *quedant* la altra mitat per dits pobladors» (Font i Rius, *Cartas de pobl.* I, 47); alguns altres exemples dels segles XVII i XVIII en *AlcM*. D'altra banda, és significatiu que ni el *DTa.* ni Lacav. 1696, en general indulgents amb els castellanismes, no recollissin aquest mot, fet que es podia pendre com a un indicatiu que encara no s'havia fet corrent durant el S. XVII. En tot cas, Belv. 1805, ja ens dona *quedar* amb tots els matisos del mot castellà, i *quedar* amb semblants valors fou usat pels escriptors de la Renaixença (Verdaguer, Em. Vilanova, Genís i Aguilar) i per d'altres com JRuyra,⁸ Costa i Llobera, Pons i Massaveu i pel mateix Fabra.⁹ No cal dir que el *DFa.* l'inclou amb els sentits del mot avui general en la llengua: int. 'restar', «No em *queden* sinó vint pessetes», «Els pocs amics que li *queden*», «L'afer *quedat* arranjat», «Vam *quedar* que ---», i *quedar-se*, «Jo me'n vaig; tu *quedat* i espera!», etc., ultra el sentit de 'calmar-se el vent, l'oneig'.¹⁰

Queda 'toc de campana que es tocava a les nou de la nit a l'hivern i a les deu a l'estiu i era senyal que tothom es retiràs a reposar': en J. Villanueva, *Viaje*